

УДК 378.4

Жижко Т. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

“КЛАСИЧНИЙ” І “НЕ КЛАСИЧНИЙ” УНІВЕРСИТЕТ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті обґрунтовані риси, особливості, переваги та функції класичного університету Гумбольдта. Проаналізовано розвиток та функціонування вітчизняних університетів. Розглянуто проблему кризи класичного університету. Звернено увагу на виклики сучасного суспільства. Досліджено проблему автономії університету. Пояснюються особливості модерного університету, дослідницького регіонального університету, підприємницького університету, мегауніверситету.

Ключові слова: *університет, класичний університет, криза класичного університету, автономія університету, модерний університет, вітчизняний університет, мегауніверситет.*

Розвиток освіти в ХХ і ХХІ століттях сформував широку палітру університетських шкіл. В освітньому просторі з'явилися технічні, педагогічні, медичні, будівельні та інші університети, які активно конкурують нині на ринку праці з традиційними, класичними університетами. Характерним є й те, що випускники так званого “класичного університету” з глибокою фундаментальною освітою часто-густо не можуть знайти собі роботу; в той же час, випускники спеціалізованих (не класичних) університетів практично ніколи не бувають безробітними? їх “поглинає” галузь виробництва, для нужд якої вони готувались. Означена ситуація, разом з низкою інших чинників, спонукала своєрідний академічний і суспільний (громадянський) дискурс навколо “ідеї університету”. Результатом цього дискурсу якраз і має стати сформована філософія розвитку університетської освіти у ХХІ столітті. Зупинимось на цьому більш детально.

Започатковані майже тисячу років тому у ХІІ столітті університети стали значним соціальним інститутом, важливість якого була засвідчена всією історією їх розвитку. За цей час людство пережило зміну декількох суспільних формацій, кардинально змінилися політичний устрій та економічні підвалини розвитку держав, проте університети як соціальний інститут, спрямований на формування людини, здатної до самовизначення, набуття самодостатності, збереження, накопичення і трансляції культурної спадщини світової цивілізації, визначення нових обріїв розвитку світового співтовариства, продовжували жити і діяти, постійно перебуваючи у центрі уваги людства [9, с. 3].

Роль та значення університетів у різних сферах людської життєдіяльності вже були предметом вивчення таких видатних філософів

та мислителів, як Х. Ортега-і-Гассет, К. Ясперс та багатьох інших. В українській науці проблему узагальнили та розвинули з огляду на завдання, що стоять перед вищою школою України, М. В. Поляков та В. С. Савчук у фундаментальній монографії, присвяченій формуванню та становленню класичного університету [17].

Треба зазначити, що контури сучасного університету виникають на рубежі XVIII–XIX століть як дві основні моделі: французький університет, керований і контрольований державою, та університет Гумбольдта, який наділений широкою автономією і поєднує в собі функції викладання і дослідження. Нарешті, залишається ще й третя, британська модель університету, що відрізняється високою мірою замкнутості, зберігає найбільшу спадкоємність з середньовічною університетською системою (“college-system”) [14, с. 52].

Дискусії, що розгортаються останнім часом навколо ідеї університету, виводять на перший план класичний університет Гумбольдта та його особливу рису – єдність викладання та дослідження. Треба визначити, якими саме якостями відрізняється класичний університет.

Класичні університети є основою сучасного інституту вищої освіти та форм розвитку співробітництва на всьому освітньому просторі.

В основі ідеї університету лежать три принципи: свобода, універсальність і моральність.

Гумбольдтовський ідеал освіти є образом людського духу у пошуках, який підіймається шляхом своєї самотійної діяльності до вищого розуміння й етичної досконалості; освіта для нього є процес самотворення індивіда, що втілює в собі природний і моральний світ [22, с. 66].

На думку експертної групи Євразійської асоціації університетів, найважливішими ознаками класичних університетів є, зокрема, такі, як високий рівень підготовки фахівців, можливість здобуття студентами базових знань у різних галузях науки при оптимальному поєднанні природничо-наукових і гуманітарних дисциплін, здібність до формування і поширення етичних і культурних цінностей, переважання в науковій роботі долі фундаментальних досліджень. Ці риси університетської освіти, ці якості їх випускників дають змогу говорити про особливу роль класичних університетів [18, с. 35].

Зрозуміло, функціонування університету, подібного до моделі Гумбольдта, передбачає істотну, певною мірою безвідплатну підтримку з боку держави, особливо це стосується довгострокових фундаментальних досліджень.

Крім того, університет Гумбольдта – це не тільки автономна наукова та навчальна діяльність. В університеті відбувається міжнаукова комунікація: в університеті науки “зустрічаються” через своїх представників; присутність

різних видів знання в одному місці вимагає розвитку як кожного з них зокрема, так і у певній сукупній цілісності: за тісного контактування різних галузей науки духовно-інтелектуальні течії знаходять одна одну, і явними вони стають, навіть самі для себе, лише зіткнувшись. Прагнення спілкуватись спрямовувалось на залучення до спілкування найвіддаленішого, навіть того, що в інших умовах прагнуло духовного ізолювання. Допущення в університет різних наукових течій – принципова особливість університетської комунікації [12, с. 11].

Таким чином, класичний університет формулює принципи автономності, культури, доступності та професіоналізму, а філософська парадигма класичного університету визначає сміливість і можливість користуватись власним розумом.

Освітні функції класичного університету пов'язані, перш за все, із забезпеченням індивіду умов для опанування тим набором знань, який формує його життєвий світ на основі культурних зразків, регуляторів активності і виховання цілісно-еволюційного мислення, їх подальший розвиток і творче використання на життєвій дорозі [5].

Перерахуємо переваги класичних університетів перед іншими типами вищих навчальних закладів [2, с. 36]. По-перше, їх забезпеченість найбільш висококваліфікованими викладачами з широким спектром спеціальностей.

По-друге, важливою перевагою є забезпечення підготовки на найвищому інтелектуальному рівні у магістратурі, аспірантурі та докторантурі, розгорнуті системи профорієнтаційної роботи, перепідготовки та підвищення кваліфікації, тісні зв'язки з навчальними закладами усіх рівнів акредитації та найширшим спектром роботодавців, що дає змогу створити ефективну систему навчальних практик.

По-третє, широта спектра підготовки фахівців у класичних університетах дає можливість якнайкраще досягнути усі проблеми підготовки спеціалістів для різних сфер діяльності та бути лідерами у реалізації освітньої функції вищої школи.

По-четверте, унікальність традицій, що склалися десятиріччями, а то й століттями, дух демократизму і самоврядування, автономності, можливості здійснення системної, насиченої, диверсифікованої позанавчальної діяльності роблять класичні університети осередками високої моральності, духовності, патріотизму.

Якщо ж вести мову про вітчизняні університети, то насамперед слід зазначити, що останнім часом у сфері вітчизняної освіти відбувається багато змін. Перш за все, суттєво посилюється державне сприяння розвитку освіти, що виявляється в розширенні самостійності освітніх закладів усіх типів та рівнів акредитації. У XXI ст. навчальні заклади вступили з розумінням необхідної деуніфікації діяльності, демократичності,

демонополізації, децентралізації управління, деполітизації освіти, відходу від стереотипів радянської моралі, формування нової філософії освіти, нового стилю мислення. У цих умовах підвищується роль університетів, особливо класичних, як центрів ініціювання, створення та поширення нових знань у суспільстві, адже саме вони готують майбутніх фахівців, професіоналів найвищого ґатунку [2, с. 28].

У філософському дискурсі для характеристики українського університету (як і взагалі у європейському просторі) та його місії використовують такі поняття, як “класичний”, “некласичний”, “традиційний”, “нетрадиційний” та “національний”. Цей категоріальний апарат неадекватно відображає ті проблеми, з якими зіткнувся університет, позаяк їхній зміст не розкриває цивілізаційних засад його функціонування. Крім того, немає чіткого визначення різниці між цими поняттями, та навіть у законодавчих документах та наукових дослідженнях провідних освітян спостерігається деяка плутанина у визначенні [4].

Багато дослідників стверджують сьогодні про кризу класичного університету, яка полягає у неможливості забезпечити адаптації випускника до умов швидко змінної реальності. Різкий перехід від планової економіки до ринкової, формування ринку праці з його жорсткою конкуренцією, зниження якості освіти, трансформація інтересів молоді та зміна мотивації в навчанні – все це не тільки ускладнило традиційну систему підготовки в університеті, а й актуалізувало проблему формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців у контексті Євроінтеграційних тенденцій. Входження України до Європейського освітнього середовища потребує в організації навчальної діяльності урахування таких мегатрендів, як глобалізація, конкуренція, технологія тощо, що є загальноновизнаними джерелами позитивних трансформацій у системі професійної підготовки кожної держави. Саме тому актуальним є розроблення таких методологічних підходів, які, узгоджуючись із вимогами до освіти, що зумовлені впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів, забезпечували б конкурентоспроможність трудових ресурсів й раціональне їх використання для досягнення суспільно та особистісно обумовлених цілей розвитку національної освіти в контексті підвищення її якості.

Класичні університети впливають на всі процеси, що відбуваються у державі і суспільстві, не лише через своїх випускників, але і результатами своїх фундаментальних наукових досліджень, що є основою для всіляких прикладних і дослідно-конструкторських розробок у всіх галузях соціально-економічної сфери. В університетах, порівняно з іншими типами вузів, як правило, працюють більш висококваліфіковані викладачі, що мають найширший спектр спеціальностей. Це дає можливість саме університетам відкривати навчання за новими спеціальностями і напрямками, вводити нові

спеціалізації, створювати умови, що дають змогу студентам отримувати другу, додаткову ("ринкову"), спеціалізацію. Завдяки великій кількості вчених у галузі фундаментальних наук класичним університетам легко починати підготовку фахівців для наукоємних виробництв. Цьому сприяє і те, що саме класичні університети далі за інші вузи просунулися в реалізації принципів інтеграції вищої професійної освіти і фундаментальної науки [18, с. 36].

Класичний університет повинен виконувати і функції центру культури, функції акумулятора культурної спадщини народів своєї країни і світу, функції освіти і виховання носіїв спадщини культури. Таким чином, функції класичного університету пов'язані зі створенням, акумуляцією і передачею інтегрованих знань про природу, особу і суспільство, формуванням на їх основі особи з високими етичними і духовними якостями.

Вихідним положенням аналізу університету є визнання того факту, що криза класичного університету та пов'язані з цим проблеми не є чієюсь помилкою, неправильною політикою влади. Як в Україні, так і в європейських країнах ця криза породжена об'єктивними протиріччями між відомими глобальними соціально-економічними змінами в світовій спільноті і здатністю університетів у їх нинішній організаційній формі відповідати новим викликам.

По-перше, скорочення державного фінансування. При цьому контроль з боку держави над витрачанням засобів, що виділяються нею, навпаки, став жорсткішим.

По-друге, європейські держави також не в змозі підтримувати на належному рівні матеріальну базу університетів для наукових досліджень. Її ослаблення призводить до втрати першості університетів у наукових дослідженнях, а центр прикладних наукових розробок все більше переміщується до крупних фірм [10, с. 27].

По-третє, не останню роль відіграють демографічні процеси в промислово розвинених країнах: старіння населення змушує уряди перемикає свої витрати на потреби старшого покоління [13, с. 10].

По-четверте, загострюється конкуренція усередині самої системи освіти – проблеми класичних університетів значно ускладнюються появою нових освітніх організацій, нетрадиційних провайдерів вищої освіти (наприклад, віртуальних університетів), що активно освоюють нові галузі знань. На університетському "полі" все частіше грають внутрішньофірмові освітні структури, що пояснюється змістовними змінами у попиту на освіту у бік його більшої професіоналізації. Тому університети все частіше обмежуються лише загальноосвітньою і загальнопрофесійною підготовкою.

Серйозною ключовою проблемою є тиск ринку, що диктує змістовні зміни попиту на освіту, – акцент на практичну застосовність отриманих

знань, освіта і підготовка впродовж усього життя (life-long education), а також “масифікація” вищої освіти (у розвинених країнах сьогодні звертають увагу на необхідність загальної вищої освіти). Останнє породжує дискусії щодо того, чи повинні університети насамперед забезпечувати потреби ринку масової освіти або залишатися на позиціях елітної підготовки відносно невеликої кількості фахівців [8, с. 24].

Університет тепер з'являється у вигляді центру інтелектуальних комунікацій, тобто основне призначення класичного університету – виступати як інтелектуально-інформаційне середовище, що створює умови для наукової творчості, опанування знань, як складова частина регіонального, федерального, світового інтелектуально інформаційного середовищ [5].

Адже університет, як соціальна інституція залежить від суспільства, він слугує тому суспільству, яке його розбудовує. Натомість суспільство розраховує на функціональну підтримку. А тому місія університету визначається внутрішніми тенденціями розвитку суспільства [20, с. 59].

Сучасне суспільство вимагає легітимізації університетської освіти через результативність, конкурентну спроможність випускника як основу філософії “не класичного” університету. Головний чинник, який вимагає легітимізації некласичного університету, – це автономія.

Сучасна економічна та соціальна ситуація вимагає від будь-яких навчальних закладів швидкого реагування на виклики часу.

Головною метою сучасної освіти постає питання конкурентоспроможності випускників, тим більше що цей показник є одним із суттєвих у визначенні індексу якості навчального закладу. Водночас глобальні трансформації комунікаційних процесів дають змогу вільного доступу до наукових та освітніх ресурсів без посередництва університетів, забезпечують оперативне й гнучке користування знаннями за допомогою прогресивних інформаційних і телекомунікаційних технологій, сприяють розвитку дистанційного навчання та самоосвіти. Тому університетам сьогодні треба активно відстоювати свої позиції у всіх зонах масово-комунікаційної системи, залучаючись до розвитку різних її сегментів, беручи на озброєння їхні основні переваги [3, с. 17].

Отже, конкурентоспроможність випускників прямо залежить від зміни університетами вектора розвитку з консервативного на прогресивний, з підлеглого державі на автономний. Автономія розглядається з погляду філософської парадигми як наявність у деякої організованості двох узгоджених планів – ідеального і соціального (тілесного), що знаходяться у власній владі. Автономна організованість своєю волею і розумом зобов'язана бути здатною задавати власні перспективи і не вклонятися перед порядком, що нав'язується з боку кого б то не було. Автономія

некласичного університету забезпечується у вихідному пункті тим, що прагнучими до неї мають бути вироблені, зрозумілі і прийняті базові доктринальні положення. Будь-який живий університет не зможе стати автономним без відповідної підготовки і переродження, навіть якщо будуть прийняті найправильніші Укази і Закони з подальшим прописом автономії у Статутах університетів. Не можна змусити людей змінити своє професійне і суспільне життя, не говорячи вже про приватне. Автономний університет знаходиться – за принципом – за межами держави (саме це повинно бути чітко й однозначно закріплене в статусі Нового Університету), тобто поза органами державної влади й управління, тому він не має потреби ні в чийй оцінці – ні в державній, ні в суспільній. Він сам призначений для породження і перепроєктування і держави, і суспільних систем [19].

В Україні легітимізація університетської автономії ініційована класичними університетами, які прагнуть до інновації та інтеграції у сучасне суспільство. Вісім вітчизняних університетів (серед них – Дніпропетровський і Харківський національні) створили Консорціум для розробки й експериментального запровадження у своїх ВЗО основ автономії, як це є в європейській практиці, підготували пакет документів, спрямованих на забезпечення реалізації експерименту. Проект має назву “Університетська автономія – складова громадянського суспільства” і полягає у створенні принципово нової формули взаємодії у трикутнику: університет – держава – суспільство [3, с. 11]. Але за визначеними вище критеріями такі університети не можуть вважатися вже традиційно класичними, бо результати наукових досліджень та конкурентоспроможність випускників стають власне засобом існування некласичного університету.

Автономна система некласичного університету визначає його практично-прагматичну спрямованість.

Головним питанням університету у сучасному суспільстві постає співвідношення елітарності та масовості університетської освіти. Класичний університет, безперечно, був елітарним закладом. Елітарну освіту Г. Ашин визначає як таку, що призначена для вузького кола осіб, переважно із знатних (“еліта крові”) та найзаможніших сімей (“еліта суспільства”) [1, с. 83]. Тому класичний університет неминуче був закритим для широкого загалу та в цьому на той час і не було нагальної потреби.

Ситуація докорінно змінюється із зародженням індустріальної цивілізації. Здійснюючи промислову модернізацію, вона потребує освічених людей, які у своїх діях опираються на науку. Поступово класичний університет, зберігаючи свої традиції, трансформується в модерний. Як феномен індустріальної цивілізації він був дзеркалом держави-нації. Її утвердження зумовило потребу в такій освітній інституції, яка б виконувала місію збереження та збагачення національної культури й водночас

відтворення та нарощування наукового знання. Завдання модерного університету полягало не лише в підготовці професіонала на рівні сучасної науки, а також у формуванні людської особи як громадянина, що ідентифікує себе з національною спільнотою. Отож, зберігаючи свою елітарність, модерний університет поступово набув статусу національного [20, с. 60].

Місія постмодерного університету зумовлена утвердженням інформаційного суспільства, в якому зростає роль кожної людини, її уміння творчо мислити, приймати оригінальні рішення щодо принципово нових проблем. Сьогодні науково-технологічний потенціал дуже швидко зростає. Його акумулюють у банках знання, а через мережі колективного користування він стає доступним для всього суспільства. Як розпорядитися набутих знанням залежить від гуманітарного потенціалу кожної людини. Власне плекання свободної людини та її талантів і має стати місією постмодерного університету.

Сучасне суспільство вимагає масовості освіти, але на таких умовах, щоб не втратити власний особливий сенс її та зміст. Університети як дослідницько-навчальні корпорації прагнуть мати елітарний статус, власну автономію та можливість визначати напрямки розвитку. З другого боку, сучасні виклики до випускників на ринку праці зумовлюють необхідність не фундаментальної теоретичної наукової підготовки, а здебільшого прикладної практичної, вузькоспеціалізованої.

Як визначають дослідники, “перехід України до ринкових відносин розкриває свободу особистості, сприяє реалізації її соціальних, економічних і духовних інтересів, виступає одночасно і в якості основи для зростання національного багатства. У цьому процесі провідна роль належить системі освіти, оскільки в значній мірі рівень культури людини є результатом виховання і навчання. За умов ринкових відносин від закладів освіти вимагається швидке реагування, тому основною вимогою до випускників є здатність швидко адаптуватися до нових ринкових реалій” [15, с. 2].

Центральною ланкою будь-якої національної системи вищої освіти світу впродовж тривалого історичного періоду залишається багатопрофільний великомасштабний дослідницький регіональний університет (обласний або республіканський університет, університет штату, землі тощо). Ці університети, окрім вирішення загальних завдань вищої освіти населення, забезпечують украй дороге, засноване на наукових дослідженнях відтворення наукових і педагогічних кадрів, без якого неможливе існування всієї освітньої системи загалом [7].

З огляду на зарубіжну літературу, основними моделями створення нового неklasичного університету прагматичної практичної спрямованості є три моделі, що конкурують: університет як бюрократія (бюрократична

модель), університет як вільне колегіальне співтовариство учених (ліберальна модель) і університет як складна конфліктна організація з групами, що борються за вплив, владу і відповідні канали доступу до ресурсів [21, с. 73].

Університети, що поставили перед собою завдання розвитку в нових умовах, активно шукають інноваційні форми освітньої і наукової діяльності, а також взаємовигідні форми взаємодії з регіонами. Найбільш розвиненим у теоретичному і практичному плані підходом до вирішення цієї проблеми є так звана "підприємницька організація" університету. Цей підхід успішно реалізований рядом європейських університетів. Термін "підприємницький університет" ("entrepreneurial university") останніми роками міцно увійшов до лексики фахівців, що займаються питаннями університетського менеджменту, проте, в широких наукових і викладацьких колах, термін "підприємництво" стосовно освіти і науки зустрічає вельми неоднозначну реакцію. Підприємницький підхід, робота "на замовлення" асоціюється з чимось нечесним, негідним справжнього професора-ученого [7].

Інноваційний характер підприємництва (аспект, найбільш важливий для стану сучасного університету) підкреслюють роботи Л. Мізеса, Ф. Хайека, Р. Шмоллера, Ф. Тоссига, Й. Шумпетера, П. Дракера.

Під "підприємницькою організацією" університету мають на увазі [6, с. 214]:

1) організацію, що базується в своїй діяльності на цільовій інновації, здатну працювати в умовах ризику і динамічного попиту;

2) економічно ефективну організацію, що займається прибутковою діяльністю і що спирається перш за все на свої власні можливості;

3) ліберальну організацію з гнучкою мережевою побудовою;

4) організацію, в якій ключовими чинниками є люди, групи і їх компетентність, де робота людей заснована на балансі вигоди і ризику;

5) організацію, у керівництва якої на першому місці стоїть не планування і контроль дій працівників, а їх всіяка підтримка в діяльності в рамках стратегії організації, для чого керівництво максимально делегує права і відповідальність виконавцям;

6) організацію, яка повернена лицем до споживача та дає змогу своєчасно і гнучко реагувати на зміну його вимог.

Разом з класичними університетами, що базуються на традиціях і здоровому консерватизмі, з'являється новий вигляд вищих навчальних закладів, заснованих на інших способах здобуття, накопичення, передачі і контролю знань, – мегауніверситети. Розуміння мегауніверситету запропоноване ректором Відкритого університету Великобританії Джоном Данієлом. На його думку, можна виокремити такі критерії приналежності вузу до цієї категорії [11, с. 81]:

1) відкритість, доступність освіти – первинна ідея відвертості, а не дистанційності освіти;

2) використання дистанційних інноваційних технологій у навчанні;

3) гарантія високої якості навчання, позиціювання в сегменті масової якісної освіти (особливість – одночасне підвищення рівня освіти і збільшення кількості учнів);

4) чисельність студентів, що вчаться за програмами здобуття академічних ступенів (бакалавр, магістр, доктор) одноразово, – більше 100 тис. осіб.

Стратегії всіх мегауніверситетів орієнтовані на загальну мету – збільшення кількості студентів і освоєння найбільш ефективних з погляду географічного поширення і сприйняття студентами технологій навчання. Звичайна кількість студентів мегауніверситету в будь-якій країні перевищує кількість студентів у традиційному вузі. Тут вирішуються завдання переходів між різними рівнями освіти, розвиток різних видів навчання. Безліч людей проходять підготовку на курсах, відкритих в університетах [11, с. 83].

Отже, модель сучасного неklasичного університету багатогранна та поліфункціональна. Але ідеал університетської освіти, втілений у моделі дослідницького університету, – не виконавець, а винахідник, творець нового.

Отже, класичний університет – це передовий, прогресивний навчально-освітньо-просвітницький центр, фундаментальна науково-дослідницька інституція, загальнонаціональний інтелектуальний осередок, генератор новацій і креативу, каталізатор та провідник високої культури і духовності [2, с. 42]. “...Університет мусить втрутитися в сучасність і бути таким Університетом, який розглядає найактуальніші питання дня зі свого власного погляду – культурного, фахового чи наукового. Відтак він не буде лише інституцією для студентів – таким собі відгородженим місцем *ad usum deliphinis*, а, розмістившись у самому осередді життя, в його доконечних потребах, у його пристрастях і стражданнях, муситиме виступити як вища духовна сила супроти журналістики, показуючи витримку на місці шаленства, вдумливу проникливість на місці грайливості й очевидної дурості. Тоді Університет знову стане таким, яким він був за своїх кращих часів: провідним началом європейської історії”, як визначав свого часу Х. Ортега-і-Гассет [12, с. 10].

Університетський простір у незалежній Україні репрезентують академічні університети, які зазвичай вважають класичними (традиційними), та ціла низка неklasичних (нетрадиційних): технічних, медичних, педагогічних тощо, які постали в останнє десятиліття. Крім того, низка університетів, як класичних, так і неklasичних, отримала статус

національних. Така поліфонія в розумінні статусу українського університету засвідчує наявність кризи власне самої ідеї Університету. Вона пов'язана, з одного боку, зі вступом України на шлях ринкової економіки, а з другого – з процесами глобалізаційної інтеграції та формування європейського освітнього простору [20, с. 60].

“Вихід із цієї ситуації бачимо в укрупненні, об'єднанні, поглинанні навчальних закладів через створення корпоративних університетів, навчальних консорціумів тощо. Відомо, що в Україні відбувається стихійний процес виникнення самоврядних і національних університетів. Діяльність окремих національних університетів не відповідає їхньому статусу: відсутні власні наукові школи, недостатній кадровий та матеріально-технічний потенціал. Останнім часом до цього списку додалося ще одне поняття – “дослідницький університет”. Хоча його статус також законодавчо невизначений, він існує завдяки політичній волі чи примхам високих урядовців. Це призводить лише до нівелювання почесного статусу” [16, с. 12]. Так визначають становлення нового типу університету в сучасній Україні освітяни-посадовці.

Необхідно зазначити, що провідні класичні університети світу об'єднують у своїх стінах фахівців усіх основних галузей науки, що забезпечує синергетичний ефект розвитку знань, особливо в найбільш актуальних на сьогодні міждисциплінарних галузях. Саме такі університети, що реалізують наукоємні програми аспірантури і докторантури за широким спектром галузей знань, тримають основний удар проблем переходу від системи світового військово-політичного протистояння, що забезпечувало їм гарантовану державну підтримку, до глобального ринку з високим рівнем конкуренції. При цьому паралельно відбувається зміна звичних завдань розвитку постіндустріального суспільства, досвід вирішення яких відпрацьовувався протягом століття, до вирішення завдань нової, заснованої на знаннях, соціально-економічної системи, тобто завдань інформаційного суспільства.

Використана література:

1. Ашин Г. К. Элитное образование / Г. К. Ашин // *Общественные науки и современность*. – 2001. – № 5. – С. 82-99.
2. Базилевич В. Інтелектуалізація та індивідуалізація – основа формування нової парадигми класичної університетської освіти в галузі економіки і управління в контексті Болонського процесу / В. Базилевич // *Вища школа*. – 2005. – № 6. – С. 28-43.
3. Бахметьева А. М. Роль класичного університету у формуванні масово-комунікаційної системи регіону / А. М. Бахметьева // *Вісн. Харківського нац. ун-ту*. – Сер. філологія. – Вип. 51. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – С. 15-19.
4. Вища освіта: європейський вимір та українські перспективи : матер. слухань у Комітеті Верх. Ради Укр. з питань науки і освіти 18 черв. 2008. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 93 с.
5. Воробейчиков Э. С. Классический университет и его информационная модель [Электронный ресурс] / Э. С. Воробейчиков, Б. Н. Пойзнер, А. А. Щипунов // *Вестник Томского*

- государственного университета. – 2000. – № 269. – С. 126-130. – Режим доступа : <http://www.nsu.ru/archive/conf/nit/96/notasect/node102.html>
6. Грудзинский А. О. Проектно-ориентированный университет / А. О. Грудзинский, А. Ф. Хохлов, Р. Г. Стронгин // Высшее образование в России. – 2002. – № 2. – С. 3-11.
 7. Грудзинский А. О. Университет как предпринимательская организация [Электронный ресурс] / А. О. Грудзинский // Матер. науч. дискус. клуба. – Режим доступа : www.ecsocman.edu.ru/db/msg/154905.html
 8. Де-Йонге А. М. Противостояние университетов проблемам изменяющегося мира / А. М. Де-Йонге // Развитие стратегического подхода к управлению в российских университетах ; под ред. Е. А. Князева. – Казань : Унипресс, 2001. – 212 с.
 9. Демченко В. Д. Особливості фахової підготовки журналістів в університеті / В. Д. Демченко // Вісн. Харківського нац. ун-ту. – Сер. філологія. – Вип. 51. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – С. 3-5.
 10. Долженко О. Социокультурные предпосылки становления новой парадигмы высшего образования / О. Долженко // Alma Mater. Вестник высшей школы. – 2000. – № 10. – С. 26-29.
 11. Зуева Д. С. Специфика мегауниверситетов как современной образовательной инфраструктуры / Д. С. Зуева, О. М. Карпенко, И. А. Крутий // Социол. исслед. – 2007. – № 10. – С. 80-85.
 12. Казакова Т. В. Особливості виникнення інтелектуально-університетської комунікації Середньовіччя / Т. В. Казакова // Вісн. Харківського нац. ун-ту. – Сер. філологія. – Вип. 51. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – С. 10-16.
 13. Князев Е. А. Глобальные тенденции в высшем образовании и их влияние на институциональный дизайн / Е. А. Князев // Развитие стратегического подхода к управлению в российских университетах ; под ред. Е. А. Князева. – Казань : Унипресс, 2001. – 212 с.
 14. Куренной В. Университетская корпорация / В. Куренной // Неприкосновенный запас. – 2006. – № 4-5. – С. 48-54.
 15. Майструк І. М. Економічна культура молоді за умов становлення ринкових відносин в Україні : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / І. М. Майструк ; Ін-т соціології Нац. акад. наук Укр. – К., 2009. – 18 с.
 16. Полохало В. І. Доповідь Голови Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти / В. І. Полохало // Вища освіта: європейський вимір та українські перспективи : матер. слухань у Комітеті Верх. Ради Укр. з питань науки і освіти 18 черв. 2008. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – С. 11-17.
 17. Поляков М. В. Классический университет. Эволюция, современный стан, перспективы / М. В. Поляков, В. С. Савчук. – К. : Генеза, 2004. – 416 с.
 18. Прокопьев В. П. О признаках классического университета / В. П. Прокопьев // Университетское управление. – 2000. – № 2 (13). – С. 35-39.
 19. Проскурин В. А. Перспективы образования: raison d'être Нового Университета. От романтики к прагматике [Электронный ресурс] / В. А. Проскурин // PROJECT FUTURE ISRAEL. – Режим доступа : <http://edu.futurisrael.org/ProskAutUniver.htm>.
 20. Рижак Л. Філософський дискурс місії університету в освітньому просторі України / Л. Рижак // Матер. звітн. конф. філософського факультету Львівського нац. ун-ту імені І. Франка. – Львів, 2003. – С. 58-62.
 21. Розов Н. С. О моделях университета в современной России / Н. С. Розов // Социол. исслед. – 2007. – № 10. – С. 71-75.
 22. Шнедельбах Г. Университет Гумбольдта / Г. Шнедельбах // Логос. – 2002. – № 5-6. – С. 65-78.

Жижко Т. А. “Классический” и “не классический” университет XXI века.

В статье обоснованы черты, особенности, преимущества и функции классического университета Гумбольдта. Проанализировано развитие и функционирование отечественных университетов. Рассмотрена проблема кризиса классического университета. Обращено внимание на вызовы современного общества. Исследована проблема автономии университета. Объясняются особенности “модерного” университета, исследовательского регионального университета, предпринимательского университета, мегауниверситета.

Ключевые слова: университет, классический университет, кризис классического университета, автономия университета, “модерный” университет, отечественный университет, мегауниверситет.

ZHYZHKO T. A. The “classic” and “not classic” university of XXI century.

In the article the features, advantages and functions of classic university are grounded. Development and functioning of domestic universities are analysed. The problem of crisis of classic university is considered. Special attention is devoted to requirements of modern society. The problem of autonomy of university is researched. The features of modern university, research regional university, enterprise university, megauniversity are explained.

Keywords: *university, classic university, crisis of classic university, autonomy of university, modern university, domestic university, megauniversity.*

УДК 005.336.2:[37.016:53]

Іваницька Н. А.
Чернігівський ліцей № 32

**ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ЯКІСТЬ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ”
СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ПРОБЛЕМА ДИДАКТИКИ ФІЗИКИ**

У статті визначено поняття “якість компетентностей” учнів з фізики на основі аналізу філософської, педагогічної та методичної літератури. При цьому враховані концептуальні положення, запропоновані у сучасних наукових дослідженнях.

Ключові слова: *компетентність, дидактика фізики, якість навчання, якість освіти.*

Питання якості є особливо актуальним у вітчизняній та західній педагогічній науці, що обумовлено рядом причин, серед яких – бурхливий розвиток менеджменту в освіті. У попередніх дослідженнях нами була визначена структура якості фізичної освіти, розкрита роль кожної складової у цій структурі з погляду управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів 10–11-х класів фізико-математичного профілю. Кінцевим результатом навчання є формування компетентностей учнів, що передбачає розв’язання дидактичної **проблеми**: визначення поняття “якість компетентностей” учнів з фізики. Зазначена проблема пов’язана з таким важливим **практичним завданням**: підвищенням якості компетентностей з фізики у випускників загальноосвітньої школи.

У педагогічних дослідженнях В. П. Беспалька, С. К. Буслової, В. В. Краєвського, І. Я. Лернера, М. Н. Скаткіна, Ю. Г. Татур поняття “якість” детально вивчено лише відносно **знань** учнів. І. В. Лов’янова [2, с. 194] зазначає, що **якість знань** – це рівень оволодіння вміннями, можливість здійснення учнями самостійної пізнавальної діяльності. П. С. Атаманчук [14] **якість знань** з фізики визначає як особливість відтворення на інтелектуальному, почуттєвому, світоглядному рівнях фізичного змісту засвоєного навчального матеріалу. Відповідно, дослідник розглядає